

А. П. СПІВАК

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ У ФОРМУВАННІ ПОКАЗНИКІВ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна

Мета: визначити роль та місце фізичної терапії, як складової системи реабілітації в охороні здоров'я, у формуванні показників оцінки якості життя населення.

Матеріали і методи. Використано методи дослідження: бібліосемантичний, контент-аналізу, системний підхід до аналізу інформації і методи порівняння та узагальнення. Об'єктом дослідження виступила якість життя населення за компонентом «Здоров'я населення». В основу дослідження було покладено системний аналіз Національної матриці індикаторів якості життя населення в Україні.

Результати. За результатами аналізу структурних компонентів Національної матриці індикаторів якості життя населення в Україні виявлено, що серед запропонованих індикаторів об'єктивної оцінки елементу матриці «Система охорони здоров'я» оцінка проводиться за показниками кадрового забезпечення системи суто лікарями та середніми медичними працівниками. Аргументовано важливість врахування показників забезпеченості системи охорони здоров'я фахівцями з реабілітації, зокрема і фізичними терапевтами при проведенні комплексного аналізу за всією категорією субсередовища «Здоров'я» в кореляції з окремими індикаторами блоку суб'єктивної оцінки власного здоров'я населенням.

Висновок. Найявна обґрунтована необхідність окреслення ролі та місця компонентів системи реабілітаційної допомоги, зокрема фізичної терапії, як складової системи реабілітації в охороні здоров'я, у формуванні показників оцінки якості життя населення.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: якість життя населення; показники; реабілітація; фізична терапія.

Загалом, якість життя виражається через на-уково обґрунтовані нормативи потреб та інтересів людей, по відношенню до яких можна судити про ступінь їх задоволення. З іншого боку, потреби та інтереси людей індивідуальні та динамічні, а ступінь їх задоволеності можуть оцінити лише власники цих потреб та інтересів. Ступінь задоволеності потреб людей не може бути вимірний статистичними величинами, адже більшою мірою існує у свідомості людей, їх суб'єктивних думках та оцінках [4]. Висока якість життя населення неможлива без покращення здоров'я, забезпечення інтеграції в суспільство, формування сприятливого навколишнього середовища та досягнення мінімального рівня матеріального добробуту [2]. Отже, якість життя людини нерозривно пов'язана зі станом її здоров'я, основні завдання системи громадського здоров'я направлені саме на підвищення якості життя людини не як відокремленої автономної одиниці, а в соціумі [3]. Тому, коли йдеться про якість життя населення країни загалом або жителів окремої територіальної громади, зокрема, важливим є узгодження цілей досягнення стабільного економічного зростання і збереження навколишнього середовища, покращення якості освіти, поліпшення здоров'я населення, розвитку соціальної інфраструктури, забезпечення зайнятості та запобігання бідності, підвищення соціальної згуртованості й гарантування демократичних свобод у суспільстві [12].

На сьогодні існує велика кількість міжнародних систем оцінювання якості життя населення.

Наразі державні та приватні установи розробили більше 150 композиційних індикаторів добробуту для оцінки ефективності діяльності урядів різних країн в економічній, соціальній та екологічній сферах на міжнародному рівні. Існує більше сотні ініціатив щодо використання показників якості життя у процесі прийняття рішень на національному й місцевому рівнях [2]. Усі вони в обов'язковому порядку містять компонент «Здоров'я населення» в тому чи іншому формулюванні як один із ключових.

З точки зору системи охорони здоров'я якість життя окремої особи прямо пов'язана з дефініцією «здоров'я» і передбачає комплексне оцінювання фізичного, психічного й суспільного благополуччя [6]. Забезпечення компонента фізичного здоров'я населення залежить від великої кількості складових, таких, як: профілактика захворювань та травм, раннє виявлення та ефективне і своєчасне лікування хвороб, повноцінна і комплексна реабілітація та відновлення працездатності тощо. Тому забезпечення доступності послуг відновлення фізичного здоров'я після хвороби, травми або іншого порушення стану здоров'я є важливою складовою формування якості життя як окремої особи, так і населення в цілому.

Мета роботи: визначити роль та місце фізичної терапії, як складової системи реабілітації в охороні здоров'я, у формуванні показників оцінки якості життя населення.

Матеріали і методи. Для досягнення поставленої мети дослідження було використано низ-

ку методів дослідження: бібліосемантичний, контент-аналізу, системний підхід до аналізу інформації і методи порівняння та узагальнення. Об'єктом дослідження виступила якість життя населення за компонентом «Здоров'я населення», предмет дослідження – фізична терапія як одна із складових покращення якості життя населення. В основу дослідження було покладено системний аналіз Національної матриці індикаторів якості життя населення в Україні, запропонованої Інститутом демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України сумісно з Програмою розвитку ООН та Міністерством економічного розвитку і торгівлі України у 2013 р. [2]. Матеріалами дослідження також виступили окремі нормативно-правові акти України у сфері охорони здоров'я і результати досліджень вітчиз-

няних та зарубіжних вчених за напрямком даної роботи.

Результати дослідження та їх обговорення. Загалом, запропонована Національна матриця індикаторів якості життя населення в Україні має три блоки (стан, поточна ситуація, суб'єктивна оцінка) та чотири середовища (природне, соціальне, економічне, суспільно-політичне). При цьому останні три середовища мають свої субсередовища. Таким чином, матриця має тридцять три структурних елементи. При цьому кожний структурний елемент складається з низки комплексних показників [2]. В нашому дослідженні ми зупинимось на детальному розгляді соціального середовища, субсередовища «Здоров'я», яке містить відповідні структурні елементи (рис. 1).

Якість життя			
Середовища (субсередовища)	Блоки		
	Об'єктивна оцінка		Суб'єктивна оцінка
	Стан	Поточна ситуація	
Природне середовище			
Екологія	Природне середовище	Екологічна ситуація	Оцінка екологічної ситуації
Соціальне середовище			
Здоров'я	Система охорони здоров'я	Здоров'я населення	Оцінка системи охорони здоров'я та власного здоров'я
Освіта	Система освіти	Освіта населення	Оцінка системи освіти та власної освіти

Рис. 1. Національна матриця індикаторів якості життя населення в Україні (фрагмент) [2, с. 26].

Автори запропонували проводити оцінку в даному субсередовищі як власне системи охорони здоров'я, так і стану здоров'я населення (блоки об'єктивної та суб'єктивної оцінки (рис. 1)).

Загалом, необхідно відмітити, що реабілітація в усіх її проявах і видах є обов'язковою складовою системи охорони здоров'я країни і є комплексом заходів, яких потребує особа, яка зазнає або може зазнати обмеження повсякденного функціонування внаслідок погіршення стану здоров'я або старіння у взаємодії з її середовищем [8]. Фізична терапія є невід'ємною складовою системи реабілітації у сфері охорони здоров'я, а фізичний терапевт – одним із суб'єктів реабілітації, з визначеними правами та обов'язками, що урегульовані законодавством [8]. Тому розглядати характеристики компонентів якості життя населення в блоці як об'єктивної, так і суб'єктивної оцінки «Система охорони здоров'я» субсередовища «Здоров'я» Національної матриці необхідно не лише в компоненті суто медичної допомоги, але і реабілітаційної допомоги в системі охорони здоров'я.

При аналізі безпосередньо запропонованих індикаторів об'єктивної оцінки елементу матриці «Система охорони здоров'я» (рис. 2) привертає увагу, що оцінка проводиться за показниками

кадрового забезпечення системи суто лікарями та середніми медичними працівниками. Так, в індикатори введено: «Частка забезпеченості медичних закладів лікарями усіх спеціальностей, %». Частка забезпеченості медичних закладів середнім медичним персоналом, %. Чисельність лікарів усіх спеціальностей, на 10 тис. населення. Чисельність середнього медичного персоналу, на 10 тис. населення».

З точки зору врахування компонента реабілітаційної допомоги оцінка забезпеченості лікарями закладів охорони здоров'я та населення загалом є забезпеченою, адже посада лікаря фізичної і реабілітаційної медицини (ФРМ) введена в Номенклатуру лікарських спеціальностей у 2018 р. [7]. Отже, лікарі ФРМ при проведенні визначення цих індикаторів будуть враховані. Інша ситуація склалася при оцінці забезпеченості фізичними терапевтами та їх асистентами, які є самостійними фахівцями з реабілітації [8] й автоматично не можуть бути віднесені до категорії «середнього медичного персоналу» [5], за якою є окремий індикатор (рис. 2). При цьому необхідно врахувати, що фізичний терапевт може відокремлено і самостійно реалізувати свої функції реабілітації у територіальній громаді, яка не передбачає обов'язкового залучення закладу

Середовище:	Субсередовище:	Стан:
Соціальне	Здоров'я	Система охорони здоров'я

Індикатори:

- Бюджетні видатки на охорону здоров'я, % до ВВП.
- Співвідношення загальних (сумарних) видатків бюджетів усіх рівнів на охорону здоров'я із визначеними за соціальними стандартами, %.
- Частка забезпеченості медичних закладів лікарями усіх спеціальностей, %.
- Частка забезпеченості медичних закладів середнім медичним персоналом, %.
- Чисельність лікарів усіх спеціальностей, на 10 тис. населення.
- Чисельність середнього медичного персоналу, на 10 тис. населення.
- Чисельність хворих на ВІЛ, які перебувають на обліку, на 100 тис. населення.
- Чисельність хворих на СНІД, які перебувають на обліку, на 100 тис. населення.
- Чисельність хворих на туберкульоз, які перебувають на обліку, на 100 тис. населення.

Рис. 2. Індикатори оцінки окремих складових середовищ і субсередовищ Національної матриці індикаторів якості життя населення в Україні [2, с. 27].

охорони здоров'я [5], і саме рівень територіальної громади відіграє ключову функцію в зміцненні і збереженні здоров'я населення [11].

Особливо важливе врахування показників забезпеченості системи охорони здоров'я фахівця-

ми з реабілітації, зокрема і фізичними терапевтами при проведенні комплексного аналізу за всією категорією субсередовища «Здоров'я» в кореляції з окремими індикаторами блоку суб'єктивної оцінки власного здоров'я населенням (рис. 3).

Середовище:	Субсередовище:	Суб'єктивна оцінка:
Соціальне	Здоров'я	Оцінка системи охорони здоров'я та власного здоров'я

Індикатори:

- Частка населення, яке оцінює свій стан здоров'я як «добрий» та «відмінний», %.
- Частка населення, якому вистачає необхідної медичної допомоги, %.
- Оцінка задоволеності нинішнім станом системи охорони здоров'я.
- Частка населення, яке не відчуває труднощів або обмежень у повсякденному житті внаслідок хронічних захворювань, інвалідності, фізичної слабкості чи проблем з психікою, %.
- Середня очікувана тривалість здорового життя, років.

Рис. 3. Індикатори суб'єктивної оцінки окремих складових середовищ і субсередовищ Національної матриці індикаторів якості життя населення в Україні (фрагмент) [2, с. 28].

Як представлено на рисунку 3, індикатор «Частка населення, яке не відчуває труднощів або обмежень у повсякденному житті внаслідок хронічних захворювань, інвалідності, фізичної слабкості чи проблем з психікою, %» є тісно пов'язаним із показниками забезпеченості, в тому числі фахівцями з реабілітації, зокрема фізичними терапевтами та їх асистентами. Це особливо актуально, адже рівень забезпеченості регіональної системи охорони здоров'я фахівцями з реабілітації на сьогодні є вкрай низьким [1]. Україна належить до країн із найнижчим рівнем практикуючих фізичних терапевтів – менше 1 на 10 тис. населення [10]. Для виправлення ситуації НСЗУ введено до гарантованих державою пакетів медичних послуг обов'язкову наявність у закладах охорони здоров'я, з якими вони укладають угоди на надання медичних послуг із державним фінансуванням, посад та фізичних осіб фахівців з реабілітації [9].

Висновки

Концептуальні підходи до вимірювання якості життя населення та Національна матриця індикаторів якості життя населення в Україні були запропоновані у 2013 р. З того часу реабілітаційна складова системи охорони здоров'я в країні набула значного розвитку як у нормативно-правовому регулюванні, так і формуванні нових спеціальностей, професій та, відповідно, посад медичних працівників. Тому є обґрунтованою необхідність окреслення ролі та місця компонентів системи реабілітаційної допомоги, зокрема фізичної терапії, як складової системи реабілітації в охороні здоров'я, у формуванні показників оцінки якості життя населення.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці пропозицій до індикаторів оцінки окремих складових середовищ і субсередовищ Національної матриці індикаторів якості життя населення в Україні, які б дозволили врахувати стан реабілітаційної допомоги населенню в системі охорони здоров'я.

Список літератури

1. Брич В. В. Стан кадрового та освітнього забезпечення сфери реабілітаційної допомоги при ураженнях опорно-рухового апарату / В. В. Брич // Україна. Здоров'я нації. – 2021. – № 3 (65). – С. 58–66.
2. Вимірювання якості життя в Україні : аналітична доповідь / Е. М. Лібанова, О. М. Гладун, Л. С. Лісогор [та ін.]. – К., 2013. – 50 с.
3. Миронюк І. С. Окремі аспекти впливу системи громадського здоров'я на якість життя особи / І. С. Миронюк, Г. О. Слабкий // Економіка і право охорони здоров'я. – 2018. – № 2 (8). – С. 42–46.
4. Пальчук О. І. Якість життя населення: грані проблеми у фокусі перетворень / О. І. Пальчук // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2018. – Вип. 21. – С. 96–102.
5. Порядок організації надання реабілітаційної допомоги у сфері охорони здоров'я : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2021 р. № 1268. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1268-2021-%D0%BF#Text>.
6. Преамбула до Конституції Всесвітньої організації охорони здоров'я, затверджена на Міжнародній конференції з питань охорони здоров'я, Нью-Йорк, 19–22 червня 1946 р.; підписана 22 липня 1946 р. представниками 61 країни (Архівні документи Всесвітньої організації охорони здоров'я, № 2, с. 100), введена в дію 7 квітня 1948 р.
7. Про внесення змін до наказу Міністерства охорони здоров'я України від 19 грудня 1997 р. № 359 : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 31 жовтня 2018 р. № 1973. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0015-98#Text>.
8. Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я : Закон України від 3 груд. 2020 р. № 1053-IX // Відомості Верховної Ради (ВВР). – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text>.
9. Сайт Національної служби здоров'я України. Вимоги ПМГ 2022. – Режим доступу : <https://contracting.nszu.gov.ua/vimogi-pmg-2022>.
10. Сайт Української асоціації фізичної терапії. Огляд професії «Фізичний терапевт» 2020. – Режим доступу : <https://physrehab.org.ua/uk/news/23-02-2021/>.
11. Територіальні громади як базовий рівень забезпечення зміцнення та збереження здоров'я населення / І. С. Миронюк, Г. О. Слабкий, В. В. Шафранський [та ін.] // Україна. Здоров'я нації. – 2021. – № 4 (66). – С. 57–62.
12. Walter Radermacher. Measuring prosperity and quality of life. Keynote Speech at the Austrian Federal Ministry of Finance in Vienna, May 2010. – Access mode : http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/gdp_and_beyond/documents/wr_speech.pdf.

References

1. Brych, V.V. (2021). Stan kadrovoho ta osvithnoho zabezpechennia sfery rehabilitatsiinoi dopomohy pry urazhenniakh oporno-rukhovalo aparatu Ukraina [The state of personnel and educational support in the field of rehabilitation care for musculoskeletal disorders]. *Ukrayina. Zdorovia natsii – Ukraine. The Health of the Nation*, 3(65), 58-66 [in Ukrainian].
2. Libanova, E.M., Hladun, O.M., Lisohor, L.S., Tkachenko, L.H., Kovtun, N.V., Marchenko, I.S., ... Peliakh, M. (2013). *Vymiriuвання yakosti zhyttia v Ukraini [Measuring the quality of life in Ukraine]*. Kyiv [in Ukrainian].
3. Myroniuk, I.S., & Slabkyi, H.O. (2018). Okremi aspekty vplyvu systemy hromadskoho zdorovia na yakist zhyttia osoby [Some aspects of the impact of the public health system on a person's quality of life]. *Ekonomika i pravo okhorony zdorovia – Economics and Health Law*, 2(8), 42-46 [in Ukrainian].
4. Palchuk, O.I. (2018). Yakist zhyttia naseleennia: hrani problemy u fokusi peretvoren [Quality of life of the population: the face of the problem in the focus of transformation]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and national Economic Problems*, 21, 96-102 [in Ukrainian].
5. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy Poriadok orhanizatsii nadannia rehabilitatsiinoi dopomohy u sferi okhorony zdorovia vid 03.11.2021 roku № 1268 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine The procedure for organizing rehabilitation care in the field of health care dated November 3, 2021 No. 1268]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1268-2021-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
6. Preambula do Konstytutsii Vsesvitnoi orhanizatsii okhorony zdorovia, zatverdzhena na Mizhnarodnii konferentsii z pytan okhorony zdorovia, Niu-York, 19-22 chervnia 1946 roku; pidpysana 22 lypnia 1946 roku predstavnykamy 61 krainy (Arkhivni dokumenty Vsesvitnoi orhanizatsii okhorony zdorovia, №. 2, stor. 100), vvedena v diiu 7 kvitnia 1948 roku [Preamble to the Constitution of the World Health Organization, approved by the International Conference on Health, New York, June 19-22, 1946; signed on July 22, 1946 by representatives of 61 countries (Archives of the World Health Organization, 2, 100)] [in Ukrainian].
7. Nakaz Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy Pro vnesennia zmin do nakazu Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy vid 19 hrudnia 1997 roku № 359 vid 31 zhovtnia 2018 r. № 1973 [Order of the Ministry of Health of Ukraine On amendments to the order of the Ministry of Health of Ukraine of December 19, 1997 № 359 dated October 31, 2018 No. 1973]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0015-98#Text> [in Ukrainian].
8. Zakon Ukrainy Pro rehabilitatsiiu u sferi okhorony zdorovia № 1053-IX [Law of Ukraine On Rehabilitation in the Sphere of Health Care № 1053-IX]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady – Information of the Verkhovna Rada*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text> [in Ukrainian].
9. Sait Natsionalnoi sluzhby zdorovia Ukrainy. Vymohy PMH 2022 [Website of the National Health Service of Ukraine. PMG 2022 requirements]. *contracting.nszu.gov.ua*. Retrieved from: <https://contracting.nszu.gov.ua/vimogi-pmg-2022> [in Ukrainian].
10. Sait Ukrainskoi asotsiatsii fizychnoi terapii. Ohliad profesii «fizychnyi terapevt» 2020 [Website of the Ukrainian Association of Physical Therapy. Review of the profession "physical therapist" 2020]. *physrehab.org.ua*. Retrieved from: <https://physrehab.org.ua/uk/news/23-02-2021/> [in Ukrainian].

11. Myroniuk, I.S., Slabkyi, H.O., Shafranskyi, V.V., Brych, V.V., & Bilak-Lukianchuk, V.I. (2021). Terytorialni hromady yak bazovyi riven zabezpechennia zmitsnennia ta zberezhennia zdorovia naselennia [Territorial communities as a basic level of ensuring the strengthening and preservation of public health]. *Ukraina. Zdorovia natsii – Ukraine. The Health of the Nation*, 4(66), 57-62 [in Ukrainian].
12. (2010). Walter Radermacher. Measuring prosperity and quality of life. Keynote Speech at the Austrian Federal Ministry of Finance in Vienna. *epp.eurostat.ec.europa.eu*. Retrieved from: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/gdp_and_beyond/documents/wr_speech.pdf.

PHYSICAL THERAPY IN THE FORMATION OF INDICATORS OF QUALITY OF LIFE

A. P. Spivak

Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine

Purpose: to determine the role and place of physical therapy as a component of the rehabilitation system in health care, in the formation of indicators for assessing the quality of life of the population.

Materials and Methods. Research methods used: bibliosemantic, content analysis, systematic approach to information analysis and methods of comparison and generalization. The object of the study was the quality of life of the population in the component «Population Health». The study was based on a systematic analysis of the National Matrix of quality of life indicators in Ukraine.

Results. According to the results of the analysis of the structural components of the National Matrix of Quality of Life Indicators in Ukraine, it was found that among the proposed Indicators of objective assessment of the Health System matrix, the assessment is based on staffing of doctors and paramedics. The importance of taking into account the indicators of the health care system by rehabilitation specialists, including physical therapists, when conducting a comprehensive analysis of the entire category of the sub-environment «Health» in correlation with individual indicators of the unit of subjective assessment of their own health is justified.

Conclusion. There is a justified need to outline the role and place of components of the rehabilitation care system, including physical therapy, as part of the rehabilitation system in health care, in the formation of indicators for assessing the quality of life.

KEY WORDS: **quality of life of the population; indicators; rehabilitation; physical therapy.**

Рукопис надійшов до редакції 24.03.2022 р.

Відомості про автора:

Співак Антоніна Петрівна – фізичний терапевт, старший викладач кафедри фізичного виховання ДВНЗ «Ужгородський національний університет».